

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 10 mars 1939 kl. 9 f. m.

*Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4,
i anledning av väckt motion angående beredande av
ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 267, har fröken *Andersson* m. fl. hemställt, att riksdagen ville besluta att hemställa hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t snarast måtte föranstalta om en allsidig utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. *Motionen.*

Inom första kammaren har herr *Rahmn* m. fl. väckt en med förevarande motion likalydande motion, nr 187.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Vid 1938 års riksdag väcktes inom båda kamrarna likalydande motioner, *Frågans be-*
I: 206 och II: 254, däri motionärerna påyrkade utredning om vidtagande *handling*
av åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor *dr 1938.*
med särskilt beaktande av möjligheten till statsbidrag för framdragande av telefonledningar till sagda lärarinnors tjänstebostäder.

Över motionerna, som hänvisades, den förra till första kammarens andra tillfälliga utskott och den senare till andra kammarens tredje tillfälliga utskott, inhämtade dessa utskott yttranden från skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, telegrafstyrelsen och Sveriges allmänna folkskolläraryörening.

Första kammarens utskott (utlåtande nr 8) och majoriteten i andra kammarens utskott (utlåtande nr 6) tillstyrkte »utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor med beaktande jämväl av möjligheten till statsbidrag för framdragande av telefonledningar till sagda lärarinnors tjänstebostäder», under det att motionen avstyrktes av tre reservanter i sistnämnda utskott.

Frågan upptogs till avgörande i första kammaren den 18 maj 1938 och i andra kammaren den 21 i samma månad, därvid utskottsförslaget i första kammaren godkändes utan debatt men i andra kammaren avslogs med 73 röster mot 65.

I samband med behandlingen av ifrågavarande ärende vid 1938 års riksdag avlät *domkapitlet i Härnösand*, efter särskild utredning, en skrivelse till skolöverstyrelsen, däri domkapitlet till skydd för hithörande lärarinnekategorier påyrkade sådana anordningar som »effektiv tillsyn av tillhandahållna bostäder, skollomtens inhägnad samt bidrag av allmänna medel till lön åt

hembitråde och kostnad för framdragning av telefon». Sedan frågan fallit i riksdagen, gjorde *Fredrika-Bremerförbundet* samma år hos Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet en framställning angående allsidig utredning av frågan om beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. I samband med yttrande över denna framställning har skolöverstyrelsen till ecklesiastikdepartementet överlämnat även den från domkapitlet i Härnösand inkomna skrivelsen under uttalande, att de två framställningarna borde behandlas i ett sammanhang. Framställningarna äro alltjämt vilande i sagda departement.

*Yttranden
över före-
liggande
motion.*

Över nu ifrågavarande motion har utskottet — som jämväl erhållit del av förenämnda, i ecklesiastikdepartementet föreliggande framställningar — införskaffat yttranden från medicinalstyrelsen och *Fredrika-Bremerförbundet*, varjämte utskottet från styrelsen för Sveriges småskolläraryrkesförening fått mottaga en skrivelse i ämnet.

Medicinalstyrelsen anför, att det ur medicinsk synpunkt måste anses klart, att en isolerat liggande bostad för lärarinna liksom för mången annan måste under vissa förhållanden innebära en påtaglig psykisk påfrestning. Detta förhållande kunde visserligen å ena sidan knappast i och för sig orsaka sjukliga symptom hos ett i övrigt friskt psyke, men det kunde å andra sidan ingalunda förnekas, att hos mindre motståndskraftiga naturer isolerad bostad kunde framkalla psykisk sjukdom och giva påtagligt ångestbetonade symptom. Medicinalstyrelsen hölle därför före, att vid uppförandet av nya skolhus hänsyn till deras läge ur förevarande synpunkt alltid borde tagas, och att de åtgärder, som kunde vidtagas för att häva påtagliga missförhållanden beroende på isolerat läge, icke borde underlåtas. Måhända skulle därigenom den enligt medicinsk erfarenhet höga sjukligheten inom vissa lärargrupper kunna gynnsamt påverkas.

Fredrika-Bremerförbundet tillstyrker motionen på det livligaste och erinrar om olika framkomna uppslag till åtgärder i motionens syfte, däribland tanken att de ensamt boende lärarinnorna efter vissa år skulle kunna erhålla förflyttning till tätare bebodda distrikt.

Styrelsen för Sveriges småskolläraryrkesförening tillstyrker likaledes den begärda utredningen och anför i samband därmed bland annat: »En telefonledning till bostaden så att hjälp kunde tillkallas vid sjukdoms- eller olycksfallstillfälle skulle säkerligen bereda någon lättnad. Många andra utvägar äro tänkbara. Bäst vore givetvis, om sådana förändringar kunde vidtagas beträffande tjänstebostädernas kvalitet och belägenhet, att dess innehavare kunde fullgöra sitt arbete under gynnsammare betingelser än de nuvarande.»

Utskottet.

I motionen avsedda spörsmål torde framförallt föreligga vid s. k. mindre folkskolor, vilka enligt gällande undervisningsplan för rikets folkskolor skola utgöra en undantagsform, som får förekomma endast där skolområde har så

avskilt läge och så litet barnantal, att för dithörande barn ej skäligen kan upprättas fullständig folkskola. Folkskolinspektörerna äro i sin instruktion ålagda att, i den mån så är möjligt, övervaka efterlevnaden av denna föreskrift. Förefintliga mindre folkskolor och därmed jämförliga skolor äro också, enligt vad utskottet har sig bekant — såsom led i pågående rationaliseringssträvanden — föremål för successiv indragning.

Åt den kategori lärarinnor, varom nu är fråga, torde, enligt vad utskottet har anledning att antaga, bostaden såsom regel tillhandahållas av skoldistriktet. Dylik bostad skall, enligt vad som föreskrives i 52 § folkskolestadgan, lämna trygghet åt innehavaren. Jämlikt 4 § 4 mom. av boställsordningen för lärare vid folk- och småskolor bör, där tjänstebostad, avsedd för ensamt boende lärarinna, har ett avskilt läge, skoldistriktet låta sig angeläget vara att genom särskilda åtgärder bereda lärarinnan trygghet i tjänstebostaden, antingen genom att utöver det stadgade antalet rum i bostadshuset åt lärarinnan upplåta ytterligare ett i förbindelse med de övriga rummen stående boningsrum, tjänligt att användas av arhörig eller annan lämplig person, eller ock genom andra ändamålsenliga anordningar. Utförliga anvisningar å olika tänkbara anordningar av ifrågavarande slag finnas meddelade i av folkskolöverstyrelsen år 1916 i anslutning till direktiv från riksdagen utgivna tryckta cirkulär, vilka tillhandahållits samtliga folkskoleinspektörer, skolråd och folkskolestyrelser. Det cirkulär, som på detta sätt tillställts skolråden, har avtryckts såsom *bilaga* vid detta utlåtande.

Om lärarinna fått sig anvisad tjänstebostad, som ej i väsentliga avseenden uppfyller fordringarna i gällande boställsordning, äger hon jämlikt 14 § avlöningsreglementet för lärare vid folk- och småskolor erhålla skälig ersättning härför genom nedsättning i eljest utgående bostadsavdrag å avlöningen. Folkskoleinspektörerna skola enligt sin instruktion övervaka, att lärarbostäderna äro anordnade enligt gällande föreskrifter. De skola, enligt särskild författning, vid granskning av ansökningar om statsbidrag till lärarlöner tillse bland annat, att distriktets skolväsen är anordnat i enlighet med gällande föreskrifter. I detta sammanhang torde slutligen böra påpekas, att möjligheter till ingripande mot otjänliga bostäder numera föreligga även enligt föreskrifter i hälsovårdsstadgan.

Av det föregående framgår, att från statens sida genom författningsbestämmelser och cirkulär m. m. under årens lopp åtskilliga föreskrifter meddelats i syfte att avhjälpa de olägenheter i skilda avseenden, som kunna uppkomma, då lärarinnor av tjänstgöringsförhållandena tvingas att bo ensligt. Det synes utskottet knappast antagligt, att genom den av motionärerna påyrkade utredningen några mera väsentliga uppslag i dylik riktning skulle kunna framkomma utöver dem, som på detta sätt redan uppmärksammats.

I den mån förtydligande eller kompletterande föreskrifter i hithörande hänseende befinnas påkallade, synas dylika kunna komma att utfärdas av Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet, även utan att skrivelse i ämnet

avlätes från riksdagens sida, särskilt som förevarande fråga nu kommit mera i förgrunden än tidigare. Med hänsyn härtill förväntar utskottet också, att vederbörande statliga och kommunala myndigheter nu i möjligaste mån skola vidtaga snabba och effektiva åtgärder för genomförandet av till buds stående möjligheter att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

Vid anförda förhållanden har utskottet ansett anledning för riksdagen icke föreligga att hos Kungl. Maj:t göra framställning i det av motionärerna angivna syftet.

Utskottet får därför hemställa,

att motionen II: 267, i vad den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan anført, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 mars 1939.

På utskottets vägnar:

C. G. TENGSTRÖM.

Närvarande: herrar *Tengström, Lindén, Karlsson* i Granebo, *Akerström, Andersson* i Vigelsbo, *Viklund, Lindberg* i Stockholm, *Thorell, Andersson* i Munka-Ljungby och *Pettersson* i Norregård.

Bilaga.

KUNGL.
FOLKSKOLÖVERSTYRELSEN.

Till Skolrådet i
..... skoldistrikt.

I skrivelse till Kungl. Maj:t har Riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes genom bestämmelser, som kunde befinnas lämpliga, vidtagna åtgärder för beredande av ökad trygghet åt de folk- och småskollärarinnor, som hava sin bostad i ensamt liggande skolhus. Över denna Riksdagens framställning hava yttranden avgivits av rikets domkapitel och länsstyrelser samt av statens folkskolinspektörer. I sagda yttranden framhålles i allmänhet med styrka, att den av Riksdagen sålunda framförda angelägenheten måste anses vara i hög grad behjärtansvärd och att åtgärder i den av Riksdagen antydda riktningen vore av behovet synnerligen påkallade.

Riksdagens skrivelse och över densamma avgivna yttranden överlämnades sedermera till Kungl. Folkskolöverstyrelsen, som anbefalldes att avgiva underdånigt utlåtande i ärendet. I det utlåtande, som Överstyrelsen i anledning härav avgivit, har Överstyrelsen, under betonande av sakens stora vikt, redogjort för de olika utvägar till beredande av skydd åt ensamboende lärarinnor, som blivit förordade, samt framställt förslag om vissa åtgärders vidtagande.

Nu har Kungl. Maj:t anbefallt Överstyrelsen *dels att, med ledning av den förebragta utredningen, hos vederbörande folkskoleinspektörer, skolråd och skolstyrelser inskrärpa nödvändigheten av att sådana åtgärder för främjande av det i Riksdagens skrivelse angivna syftet, som skoldistrikten enligt nu gällande föreskrifter kunna anses vara skyldiga vidtaga, bliva utan dröjsmål verkställda, samt därvid tillika giva nämnda skolmyndigheter anvisning å andra anordningar, som kunna vara lämpade att befordra samma syfte, dels ock att vid fullgörande av det genom nådigt brev den 12 maj 1916 Överstyrelsen givna uppdraget att inkomma med underdånigt förslag till ändringar i folkskolestadgan den 10 december 1897 m. fl. författningar föreslå de nya eller ändrade bestämmelser, som kunde föranledas av Riksdagens ovanberörda skrivelse och vad i övrigt i detta ärende förekommit, eller, därest sådant skulle för skyndsamt behandling av nu förevarande fråga vara erforderligt, inkomma med särskilt underdånigt förslag till dylika bestämmelser.*

Då Överstyrelsen nu fullgör det Överstyrelsen av Kungl. Maj:t sålunda lämnade uppdraget, i vad detsamma avser hänvändelse till skolråd och skolstyrelser, anser sig Överstyrelsen först och främst böra erinra, hurusom den i författningsväg redan givna bestämmelsen, att folkskolans och småskolans lärare och lärarinnor skola av vederbörande skoldistrikt fördes med tjänlig bostad, med allt skäl kan anses i sig inbegripa förpliktelse för skoldistriktet att draga försorg därom, att bostäder, som upplåtas åt sagda lärare och lärarinnor, äro så belägna och i övrigt så beskaffade, att de tillförsäkra dem sådan trygghet, som i Riksdagens skrivelse avses.

Det torde icke behövas någon ingående utredning för att påvisa det ofrånkomliga behovet av snara och kraftiga åtgärder för beredande av skydd

åt lärarinnor, som hava sin bostad i avskilt liggande skolhus. Om detta behov hava allbekanta händelser, vilka upprört befolkningen i hela vårt land, såväl tidigare vid skilda tillfällen som helt nyligen på ett ohyggligt sätt givit den eftertryckligaste påminnelse. Det kan ej råda mer än en mening om samhällets plikt att så långt som möjligt bereda verksamt skydd åt kvinnor, vilka på grund av sin gärning i det allmännas tjänst äro tvingade att leva under förhållanden, som utsätta dem för stora faror, ja till och med för den svåraste kränkning, som kan drabba en kvinna. Visserligen kan det sägas, att sådana mot lärarinnor begångna våldsdåd, på vilka tanken här närmast föres, lyckligtvis äro sällsynta. Det förhållandet, att sådana förekomma och att faran föreligger, innebär dock i och för sig ett avgörande skäl för att så betryggande skyddsåtgärder som möjligt böra vidtagas. Därtill kommer, att blotta medvetandet om faran helt naturligt fyller alla dessa lärarinnor, som bo ensamma och avskilda, med ständig oro och ängslan. Därigenom icke blott förorsakas dem svårt personligt lidande, utan därigenom sättas de också ofta ur stånd att med tillräckliga krafter och med den sinnesro och det lugn, som kräves, utföra det betydelsefulla arbete samhället anförtrott dem. De åtgärder, om vilka här är fråga, påkallas därför icke endast av en tillbörlig hänsyn till lärarinnans personliga trygghet utan jämväl av omsorgen om de barn, som hon är satt att undervisa.

Nu förhåller det sig emellertid så, att det icke är möjligt att anvisa någon åtgärd, som med fullkomlig visshet kan under alla omständigheter tillförsäkra en ensamboende lärarinna ett fullt betryggande skydd. Därför framträder ock med synnerlig styrka det önskemålet, att det genom ändamålsenlig anordning av skolförhållandena i allmänhet måtte undvikas, att en lärarinna för utövande av sin verksamhet blir hänvisad till att bo avskild från andra människor. Ur denna synpunkt måste det därför framstå såsom högeligen angeläget, att om möjligt vid varje skola, där en lärarinna skall tjänstgöra, mera än en lärarkraft anställas och att de olika lärarna eller lärarinnorna erhålla bostäder antingen i en och samma byggnad eller ock i byggnader, som ligga i omedelbar närhet av varandra.

Fordrar emellertid skolväsendets anordning med nödvändighet, att en lärarinna får sin verksamhet förlagd till ett skolhus, i vilket annan lärarkraft icke tillika tjänstgör, är det givetvis av största vikt, att hon ändock icke måtte behöva bo avskild från andra människor.

Är det i dylikt fall fråga om uppförande av nytt skolhus, måste det framstå som en bjudande nödvändighet, att vid bestämmande av läget för det samma särskild hänsyn tages till lärarinnans trygghet. I sådant avseende bör i första hand tillses, att skolhuset, om ej oöverstigliga hinder förefinnas, måtte bliva förlagt så nära annan människoboning, att lärarinnan kan i möjligaste grad känna trygghet för sin person.

Finner man sig dock i ett skoldistrikt oundgängligen nödsakad att använda ett skolhus, som ligger mera avskilt från andra människoboningar, och att där låta en kvinna tjänstgöra som enda lärarkraft, ökas tydligen svårigheterna att bereda lärarinnan tillbörligt skydd. Men i samma mån växer också förpliktelsen att tillse, att åtgärder i sådant syfte vidtagas.

Ett i detta hänseende framkommet förslag innebär, att i skolhuset skulle anordnas hyreslägenhet för någon familj. Denna utväg har dock av lätt insedda skäl i allmänhet såväl av myndigheterna som av lärarinnorna själva mött bestämda gensagor. Mera sympati har den tanken vunnit, att i skolhuset skulle inredas bostad för en skolstäderska. I detta avseende har vidare såsom en synnerligen lämplig åtgärd framhållits, att lärarinnans bostad

måtte erhålla sådana utrymmen, att det bleve möjligt för henne att hos sig hysa någon anförvant eller en tjänarinna. Här kan dock tydligen uppstå den svårigheten, att det kan bliva fråga om ekonomiska uppoffringar för lärarinnan, som hon med sin blygsamma avlöning icke förmår komma ut med. I dylikt fall torde emellertid skoldistriktet hava anledning att träda emellan.

I stället för att, såsom nu nämnts, söka bereda plats till bostad för flera personer i det ensamt liggande skolhuset kan det böra tagas i övervägande, huruvida icke genom skoldistriktets försorg lämpligen bör åt lärarinnan förskaffas tillfälle att erhålla förhyrd bostad, vilken, på samma gång den ligger så nära skolhuset som möjligt, är så beskaffad, att lärarinnan i densamma kan känna trygghet. Denna anordning torde i många fall få anses som den bästa.

Att på något av nu antydda sätt skydd genom andra personer beredes lärarinnan är enligt Överstyrelsens mening av sådan vikt, att det knappast borde få förekomma, att en lärarinna nödgas att bo alldeles ensam.

Vad beträffar själva den åt lärarinnan upplåtna bostaden, bör det tydligen framstå som en oavvislig plikt att i fråga om densammas inredning och utrustning alla de åtgärder vidtagas, som kunna vara ägnade att tillförsäkra lärarinnan nödigt skydd. I detta avseende är bland annat bostadens förläggning inom byggnaden av betydelse. Särskilt må emellertid här framhållas, att det uppenbarligen måste anses på det närmaste tillhöra begreppet tjänlig bostad, att den så anordnas, att den erbjuder största möjliga hinder mot obehörigas inträngande. Därför bör såväl hela huset som särskilt bostaden förses med starka dörrar och fönster, som kunna ordentligen tillstängas inifrån, samt med andra erforderliga skyddsanordningar, såsom säkra och ändamålsenligt anbragta bommar och luckor.

Det är uppenbart, att i samma mån som svårigheter yppa sig att genom andra personer bereda lärarinnan skydd, det för skoldistriktet måste framstå som desto angelägnare att sörja för att alla de yttre trygghetsåtgärder, som äro möjliga, också bliva vidiagna. Utom de nyss nämnda anordningarna i fråga om själva byggnaden för åstadkommande av skydd mot obehörigas inträngande och annat, som i detta avseende kan vara att tänka på, synas vissa signalanordningar, såsom telefon — vanlig eller lokal — eller elektrisk ringledning, vara att anbefalla. Slutligen må erinras om att såsom lämpliga skyddsanordningar även rekommenderats anskaffande av gårdvar eller skjutvapen eller andra försvarsmedel, med vilkas hjälp det skulle kunna vara möjligt att skrämma eller betvinga hemfridsstörare.

Då Överstyrelsen nu i det föregående angivit olika åtgärder för främjande av det syfte, varom här är fråga, har Överstyrelsen varit fullt medveten därom, att de växlande förhållandena å skilda orter måste medföra, att allt efter föreliggande omständigheter olika åtgärder måste komma till användning.

Överstyrelsen får till sist — under uttalande av sin tillförsikt, att Ni till fullo behjärtar den viktiga angelägenhet, för vilken Överstyrelsen nu enligt Kungl. Maj:ts uppdrag härmed påkallar Eder uppmärksamhet — med styrka framhålla nödvändigheten därav, att Ni, vad Edert skoldistrikt beträffar, måtte sorgfälligt verka för att alla sådana åtgärder träffas, som kunna tillförsäkra de inom skoldistriktet anställda lärarinnorna all den trygghet, som för deras personer och deras arbete erfordras. Överstyrelsen vill ock, likaledes i kraft av Kungl. Maj:ts uppdrag, till Eder rikta en varm vädjan att utan dröjsmål och oberoende av de väntade författningsbestämmelserna taga i

noggrant övervägande, huruvida nu rådande förhållanden inom Edert skoldistrikt verkligen erbjuda det skydd, som i nu förevarande avseende är av nöden, och, därest icke så skulle vara fallet, omedelbart vidtaga de åtgärder i sådant syfte, som kunna vara erforderliga.

Stockholm i december 1916.

B. J:SON BERGQVIST.

K. E. SANDBERG.

ALFR. DALIN.

HARALD DAHLGREN.

N. O. BRUCE.

/ G. Hummerhielm.